

**UNIVERSITAT
JAUME·I**

TREBALL FINAL DE GRAU EN MESTRE/A D'EDUCACIÓ INFANTIL

La feminització de la dansa

Alba Fabregat González

Joaquín Ortells Agramunt

Projecte d'investigació

2016 - 2017

INDEX:

Resum.....	1
1. Justificació i interès de l'estudi	2
2. Preguntes d'investigació.....	2
3. Subpreguntes d'investigació.....	2
4. Objectius de la investigació	2
5. Marc teòric.....	3
6. Metodologia.....	6
6.1 Disseny de l'entrevista	7
7. Resultats	10
8. Conclusió.....	14
9. Futures línies d'investigació	18
10. Bibliografia.....	18
11. Webgrafia.....	19
12. Annexos.....	20

RESUM:

El present treball té l'objectiu principal de conèixer les causes i les conseqüències del condicionament existent enfront a la dansa, l'estereotip que classifica la dansa com una activitat pròpiament femenina. Per això, ens hem centrat en recollir estudis científics que tracten aquest tema, al mateix temps que s'han realitzat diferents enquestes a alumnat, professorat de les àrees d'Educació Física i Música i a professionals d'aquest àmbit tant professors de dansa com ballarins i ballarines, per poder contrastar-los i fer una reflexió crítica de allò ja investigat i estudiat científicament davant dels resultats obtinguts en les enquestes.

Les enquestes s'han realitzat a alumnes-as de sisè de primària de tres col·legis públics de diferents zones de la ciutat de Castelló de la Plana, en les quals hi ha un nivell econòmic-cultural diferenciat i als professors dels mateix; de la mateixa manera que a ballarins i ballarines dels diferents sexes i diferents generacions. Els resultats mostren l'existència actual d'aquest estereotip / clixé, que segueix present en la nostra societat, malgrat l'evolució de la mateixa i l'adquisició de nous rols de sexe, els quals no són acceptats o/i plantegats per moltes persones. En aquesta investigació buscarem possibles solucions davant aquest clixé social creant una consciència de gènere des de l'infància, igual que futures investigacions.

Paraules clau: dansa, expressió corporal, clixé, femení-a.

ABSTRACT:

The present study has the aim to know the causes and consequences of existing condition vs. dance, dance stereotype that classifies itself as a feminine activity. Therefore, we have focused on collecting scientific studies that address this issue, while there have been various surveys of students, teachers in the areas of Physical Education and Music and professionals in this field both dance teachers and dancers, for to compare them and make a critical reflection of what already researched and studied scientifically with the results obtained in the surveys.

Surveys have been conducted in students-as sixth grade three public schools in different areas of the city of Castellon de la Plana, in which there is a distinct economic and cultural level and teachers of the same; in the same way that the dancers different sexes and different generations. The results show the actual existence of this stereotype / cliché, which is still present in our society, despite the evolution of the same and the acquisition of new gender roles, which are not accepted or / and plantegats by many people. In this research seek possible solutions to this social cliché create a gender concien since childhood, as well as future research.

1. Justificació i interès de l'estudi

Dos idees essencials són les que he extret a partir de la meva experiència com a professora de dansa: en primer lloc, que hi ha més dones que homes ballant; i, en segon lloc, que quan arriben a l'edat adulta, els homes que volen aprendre a ballar tenen menys desenvolupada l'expressió corporal que les dones.

Amb aquesta experiència com a punt de partida, considere essencial estudiar i reflexionar sobre com la dansa professional és una disciplina artística feminitzada per la societat, de la mateixa manera, considere interessant plantejar-nos com podríem acabar amb aquest estereotip des de l'educació.

2. Preguntes d'investigació

Com podríem resoldre aquest condicionament al qual els rols adquirits, els mitjans de comunicació, el cinema o la literatura ens exposen? Com ja sabem la dansa ha estat condicionada de tal manera que s'ha feminitzat. De fet, és habitual escoltar afirmacions com "el ball és de dones" o "si un home és ballarí és homosexual". Estem, doncs, davant un clixé social que condiona els homes a no ballar.

3. Subpreguntes d'investigació

Una de les conseqüències de la incipient feminització de la dansa és, sense dubte, que els homes en arribar a l'edat adulta (edat en què la manipulació i les condicions socials sembla que es desprenen una mica de nosaltres) no han desenvolupat al màxim les seves habilitats en aquest aspecte.

Tenint en compte que la dansa fomenta i desenvolupa l'expressió corporal en les persones que la practiquen, com podríem desenvolupar al màxim l'expressió corporal de manera igualitària en ambdós sexes?

4. Objectius de la investigació

- Contrastar la informació respecte a l'origen de la feminització de la dansa i oferir una reflexió crítica.
- Buscar solucions que ajuden a eliminar aquest clixé social i proposar noves línies d'investigació.

5. Marc teòric

La dansa és una de les expressions artístiques més antigues, nascuda de la mateixa humanitat, podríem dir que la dansa és una activitat humana, universal amb la qual s'expressen múltiples sentiments tant positius com negatius, els quals són intel·ligibles per tot el món sense diferència de gènere, edat, llengua, raça, ètnia, o cultura, s'ajuda per una estructura rítmica per poder expressar tot tipus d'idees, emocions i sentiments.

Sent la dansa una expressió artística humana, sense fer distinció de sexes, com va començar aquesta feminització de la dansa? Donem una ullada a dècades enrere. Des dels primers temps històrics, algunes manifestacions dancístiques reflectissen ja els rols d'home i dones, atorgats socialment en funció del seu sexe biològic. Aquesta assignació no es dona de la mateixa manera universalment, sinó que està adaptada a cada temps i cultura.

Centrant-nos en la cultura Occidental, els primers indicis que hi ha a l'Edat mitjana respecte a la dansa (s. XVI i XVII) ens indiquen que apareix com una de les poques activitats físiques practicades per les dones (principalment de classes elevades) Macías, (1999).

La perspectiva de gènere és un instrument analític que ens permet profunditzar en aquesta realitat, tenint en compte com ja hem dit abans el fet que les dones i homes tenen, culturalment, uns rols atribuïts.

(Michelle Perrot)

"... La filantropia ha tingut, a més, altres conseqüències. En efecte, va establir contactes entre les dones de les classes mitjanes i va contribuir a crear, des de Nova Anglaterra fins a Atenes, l'embrió d'una "consciència de gènere", que alhora, va ser moltes vegades matriu de la consciència feminista".

Ara bé, anem a analitzar la repercussió que ha tingut a la història de la dansa el clixé que considera que la dansa és una activitat feminitzada que divideix als homes de les dones.

Un aspecte comprovat per Macías (1999) i que també ho corroboren Mosquera i Puig (2002) sobre l'esport anys enrere, és que no era un món de dones i, a més, els homes no toleraven la seva presència. La posició de rebuig respecte a la incorporació de la dona a l'esport es basava en el discurs patriarcal que dictava el que les dones podien o no fer en aquest i en altres àmbits.

Aquest aspecte és clau en l'evolució i la implantació i de la seva situació actual de l'expressió corporal i la dansa en concret, i de qualsevol pràctica física en general. Sent separades les pràctiques físiques per gèneres

Martin i Cols. (2009) indiquen que no va ser fins als anys '60 quan les dones van participar en condicions similars a les dels homes en els Jocs Olímpics i afegeixen que les activitats de caràcter expressiu com la dansa i la gimnàstica es van considerar com a activitats físiques recomanables per a les dones a Europa, a l'Espanya de la Segona República i el franquisme. A més a això cal afegir-li que durant el franquisme, es va prohibir a les dones alguns esports com el futbol, el rem i el ciclisme (Mosquera i Puig, 2002). Això dona com a resultat que les "gimnàstiques d'expressió corporal i la dansa" fins ara han constituït el grup d'activitats fisicoesportives més practicades per les dones i una de cada tres dones practicant activitats fisicoesportives a Espanya realitza alguna activitat d'aquest grup (Martin, 2009).

És convenient esmentar que alguns aspectes subjectius i amb falta de visualització cap al paper de la dona en la dansa, que afecta també als homes, ja siga, alguns per l'estigma de feminitat com per condicions homosexuals. Tot açò i que la dansa clàssica per exemple, consolida uns moviments-homes i uns moviments-dones tòpics: els homes deuen expressar la seva masculinitat i les dones la seva feminitat.

(Bourdieu 1991,122)

"Com si el llenguatge corporal de la dominació i la submissió sexuals, hagues proporcionat al llenguatge corporal i verbal de la dominació i de la submissió socials, els seus principis fonamentals"

Realment el gènere masculí està, en termes generals, a una distància considerable del femení en aquest tipus de pràctiques. Hem de tenir en compte també que la dansa i l'expressió corporal no estaven incloses a les escoles i només s'impartien en acadèmies privades i extraescolars, per la qual cosa ha sigut sempre molt difícil que el gènere masculí arribarà a conèixer-les a causa d'un corrent històrica i social que li va a dirigir cap a un altre tipus d'activitats físiques.

(Herrera, 2000; Paulson, 1993; Torre, Castellà, Palomares & Pérez, 2007; McCarthy, 1996).

"El desconeixement de les aportacions de l'educació física al desenvolupament integral de la persona, la consideració eminentment femenina de la matèria i / o la manca de formació dels professionals, són algunes de les raons que podrien justificar el desaprofitament de l'expressió corporal com a eina formativa"

Tenint en compte aquests dos últims paràgrafs, veig convenient descriure el concepte d'expressió corporal.

L'Expressió corporal dins de la dansa és una ferramenta formativa que contribueix al desenvolupament físic, intel·lectual i afectiu de les persones, sense diferenciació de gènere (Vicente, Ureña, Gómez & Carrillo, 2010). La RAE descriu l'expressió corporal com "una tècnica d'interpretació basada en gestos i moviments en la qual l'actor s'absté de recórrer a la paraula", mentre que Arteaga, Viciano i Conde (1997) ho descriu com "un procés d'exteriorització d'allò més ocult de la nostra personalitat a través del cos; aquella tècnica, que a través del cos, tracta d'interpretar les sensacions i sentiments".

Aquesta és una raó per la qual la dansa i l'expressió corporal han d'estar i estan incloses en el currículum escolar, perquè el llenguatge no verbal és fonamental per expressar emocions, sensacions, pel desenvolupament físic, intel·lectual i afectiu com bé s'ha dit. El problema està en què no és des de fa molt poc que la dansa i l'expressió corporal estan inclosos en el currículum, i la gran majoria dels i de les mestres tant de música com d'Educació física no estan preparats per a impartir aquesta disciplina.

El Reial Decret 38/2008, de 28 de març, del Consell, pel qual s'estableix el currículum del segon cicle de l'Educació Infantil a la Comunitat Valenciana, afirma en l'àrea dels llenguatges: comunicació i representació, que l'expressió corporal és el mitjà pel qual el ser humà expressa sensacions, emocions, sentiments i pensaments amb el seu cos. Els gestos, les actituds i els moviments tenen una intenció comunicativa i representativa. És per aquesta raó per la qual en totes les àrees d'educació infantil està present el ball i l'expressió corporal com a eina fonamental per a l'aprenentatge dels alumnes-as.

Al Reial Decret 108/2014, de 4 de juliol, del Consell, pel qual estableix el currículum i desplega l'ordenació general de l'Educació Primària a la Comunitat Valenciana, en Continguts i criteris d'avaluació de l'àrea Educació Física en tots els cursos està present la dansa o / i l'expressió corporal; a l'àrea d'educació artística, igual que en E.F. en tots els cursos, en la majoria dels blocs està present la dansa i l'expressió corporal, fins i tot a l'àrea de valors socials i cívics, en molt dels blocs apareixen continguts com: l'expressió de les emocions, la manifestació dels sentiments, emocions bàsiques: alegria, tristesa, por, ira, sorpresa i fàstic ...; els quals es podrien treballar mitjançant la dansa i l'expressió corporal. En les àrees específiques, conselleria exigeix que es realitzen entre 2 o 3 hores a la setmana de cada àrea, mentre que en algunes de les àrees troncal es realitzen fins a 6 hores setmanals.

Segons aquest mateix decret, les manifestacions artístiques són aportacions inherents al desenvolupament de la humanitat i constitueixen un dels trets fonamentals de la cultura.

En la mesura que els llenguatges artístics serveixen com a mitjà d'expressió d'idees, pensaments i emocions, han d'estar presents en l'Educació Primària per desenvolupar hàbits i

experiències de comunicació ja iniciats en l'educació infantil, que continuaran en etapes posteriors.

6. Metodologia

- Tipus d'investigació

Els estudis explicatius pretenen conduir a un sentit de comprensió o enteniment d'un fenomen, en aquest cas el clixé social de la feminització de la dansa.

Aquest estudi implique l'esforç de l'investigador i una gran capacitat d'anàlisi, síntesi i interpretació. Així mateix, ha d'assenyalar les raons per les quals l'estudi pot considerar-se explicatiu. La seva realització suposa l'ànim de contribuir al desenvolupament del coneixement científic.

Les hipòtesis que s'ha plantejat estableixen la manera com una determinada característica o ocurrència és determinada per una altra, com el fet que els homes tinguen menys desenvolupada l'expressió corporal és determinat pel fet que la dansa està feminitzada.

- Mètode d'investigació (investigació quantitativa)

La investigació científica, des del punt de vista quantitatiu, que és el mètode que vaig a emprar en aquesta investigació, és un procés sistemàtic i ordenat de decisió que pretén assenyalar, entre certes alternatives, usant magnituds numèriques que poden ser tractades mitjançant eines del camp de l'estadística. Per això la investigació quantitativa es produeix per la causa i efecte de les coses.

- Eines de la investigació

L'eina que empraré per a recollir dades i registrar la informació serà mitjançant les enquestes. Faré enquestes a diferents professionals dins de l'àmbit dancístic, tant ballarins com ballarines, i docents escolars de Música i Educació Física, ja que és en les àrees on trobem continguts relacionats amb la dansa i l'expressió corporal, i també faré les enquestes a l'alumnat de primària, fare tot el possible per que tant els ballarins/ballarines i docents siguin de ambdós sexes al igual que de diferents generacions i respecte a l'alumnat enquestaré als cursos més avançats per assegurar-me l'enteniment de les preguntes que es van a realitzar.

6.1 Disseny de l'entrevista

Enquestes:

PER A BALLARINS I BALLARINES

Partint de què hi ha un clixé social que condiciona els homes davant la dansa "el ball és de dones, i si un home és ballarí és homosexual", podem dir que la dansa està feminitzada.

	SI	NO
Creus en l'existència d'aquest clixé en la nostra societat?		
Com creus que ens afecta? Ja només als homes, si no també a les dones.		
Et vas sentir alguna vegada exclós o coneixes algú que el feren sentir exclós per sentir-se atret pel ball?		
Creus que podria eliminar-se aquest clixé, fer-ho desaparèixer?		
Creus que es podria resoldre des de l'educació?		
Consideres que la dansa ha de ser només una matèria per extraescolars?		
A quina edat et vas sentir atret o atreta per la dansa?		

La dansa fomenta i desenvolupa l'expressió corporal en les persones que la practiquen. Per conseqüència, en estar la dansa feminitzada, els homes en arribar a l'edat adulta no han desenvolupat al màxim l'expressió corporal.

Tenint en compte la teva experiència impartint classes de dansa i com a professional de la mateixa.

	SI	NO
Afirmaries que els homes (per lo general) tenen menys desenvolupada l'expressió corporal que les dones?		
Quina creus que és la raó?		
Creus que es treballa l'expressió corporal des de les escoles, amb la mateixa importància que es treballen les matemàtiques, la música o el llenguatge?		
Creus important aquesta matèria (expressió corporal i dansa) a les escoles?		
Creus que el professorat està preparat per a donar aquesta matèria?		

PER A PROFESORAT D'EDUCACIÓ FÍSICA I MÚSICA

Partint de què hi ha un clivé social que condiona els homes davant la dansa "el ball és de dones, i si un home és ballarí és homosexual", podem dir que la dansa està feminitzada.

	SI	NO
Creus en l'existència d'aquest clivé en la nostra societat?		
Com creus que ens afecta? Ja només als homes, si no també a les dones.		
Trobes algun rebuig per part de l'alumnes (xics) a comparació de les alumnes a l'hora de treballar la dansa?		
Creus que podria eliminar-se aquest clivé, fer-ho desaparèixer?		
Creus que es podria resoldre des de l'educació?		
Consideres que és una matèria per a treballar-la només als extraescolars?		
Et consideres una persona preparada per a treballar la dansa dins de la teva matèria?		
Consideres que tant al professorat de música com d'Educació física us han preparat per treballar la dansa ?		
Consideres que has tingut que autoformar-te per poder treballar la dansa?		

La dansa fomenta i desenvolupa l'expressió corporal en les persones que la practiquen. Per conseqüència, en estar la dansa feminitzada, els homes en arribar a l'edat adulta no han desenvolupat al màxim l'expressió corporal. Tenint en compte la teva experiència impartint classes i com a professional.

	SI	NO
Afirmaries que els homes (per lo general) tenen menys desenvolupada l'expressió corporal que les dones?		
Quina creus que és la raó?		
Consideres important treballar la dansa i l'expressió corporal a l'escola?		
Creus que es treballa l'expressió corporal de de les escoles, amb la mateixa importància que es treballen les matemàtiques, la música o el llenguatge?		
Creus important aquesta matèria (expressió corporal i dansa) a les escoles?		

PER ALS ALUMNES DE PRIMARIA

Partint de què hi ha un clivé social que condiona els homes davant la dansa "el ball és de dones, i si un home és ballarí és homosexual", podem dir que la dansa està feminitzada.

	SI	NO
Creus en l'existència d'aquest clivé en la nostra societat?		
Perceps aquest clivé a la teva escola o/i a la teva classe?		
Com creus que us afecta? Ja només als homes, si no també a les dones.		
Heu sentit o heu percebut algun rebuig per agradar-vos el ball?		
Creus que podria eliminar-se aquest clivé, fer-ho desaparèixer?		
Creus que es podria resoldre des de l'escola?		
Consideres que aquesta matèria només haurà de donar-se als extraescolars?		
Creus que el professorat està preparat per a donar-te aquesta matèria?		
Consideres que el professorat us motiva a treballar la dansa i l'expressió corporal?		

La dansa fomenta i desenvolupa l'expressió corporal en les persones que la practiquen. Per conseqüència, en estar la dansa feminitzada, els homes en arribar a l'edat adulta no han desenvolupat al màxim l'expressió corporal.

	SI	NO
Afirmaries que els homes (per lo general) tenen menys desenvolupada l'expressió corporal que les dones?		
Quina creus que és la raó?		
Consideres que treballu l'expressio corporal a l'escola , amb la mateixa importància que treballu les matemàtiques, la música o el llenguatge?		
Consideres important treballar la dansa i l'expressió corporal a l'escola?		

7. Resultats

Les enquestes s'han realitzat en tres col·legis públics diferents, en una de les aules de 6è de primària de cada col·legi i al professorat de Música i Educació Física dels mateixos, als quals pertany per àrea en el currículum escolar els continguts d'expressió corporal i dansa .

Els col·legis han estat elegits en les diferents zones de la perifèria de la ciutat de Castelló.

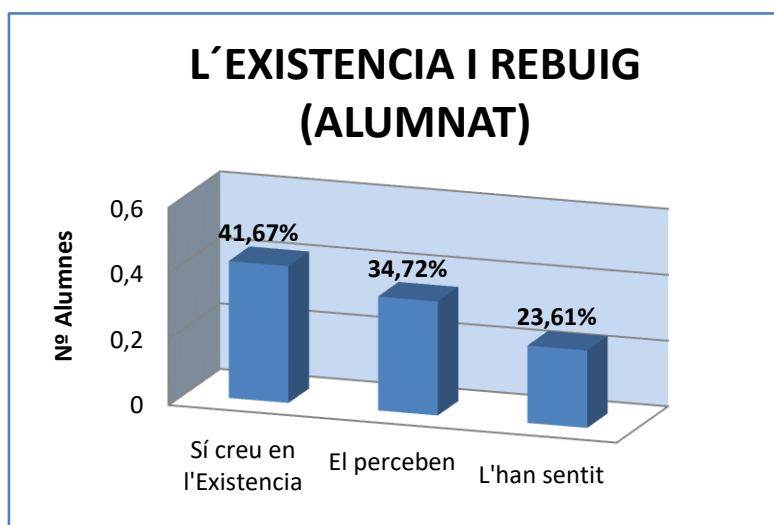
- Un col·legi a la zona nord amb un nivell cultural mitjà-baix, amb una aula de 22 alumnes-as, a aquest col·legi li anomenarem X.
- Un col·legi de la zona est amb un nivell cultural mitjà, amb una aula de 25 alumnes-as, a aquest col·legi li anomenarem Y.
- Un col·legi de la zona sud amb un nivell cultural mitjà-alt, amb una aula de 25 alumnes-as, a aquest col·legi li anomenarem Z.

El nombre de professors de cada escola és el mateix: 1 de Música i 2 d'Educació Física.

Les enquestes també s'han passat a 8 professionals de la dansa, entre ells ballarins i ballarines i professors-es de dansa, 4xics i 4 xiques, de diferents generacions i estils de ball.

Pel que fa a les preguntes que fan referència a l'existència d'aquest clixé social i la seva percepció, els resultats en les diferents escoles i els diferents ballarins-nes són:

- A l'escola X, un 31,82% dels alumnes de la classe creuen en l'existència d'aquest clixé, dels quals el 85,71% d'ells ho han percebut i sent la seva totalitat els que l'han viscut / sentit.

- A l'escola Y, un 40% dels alumnes de la classe creuen en l'existència d'aquest clixé, dels quals el 80% d'ells ho han percebut i sent el 87% ho han viscut/ sentit.

- A l'escola Z, un 52% dels alumnes de la classe creuen en l'existència d'aquest clixé, dels quals el 84,62% d'ells ho han percebut, mentre que el 36,36% ho han viscut/ sentit.

	Sí creu en l'existència	El perceben	L'han sentit
TOTAL	30	25	17
%	41,67%	34,72%	23,61%

- En les tres escoles el professorat en la seva totalitat creu en l'existència d'aquest clixé, però a l'escola X només 1 professor a percebut algun rebuig; a l'escola Y 2 professors ho han percebut i en canvi en la Z cap professor ha percebut cap tipus de rebuig.

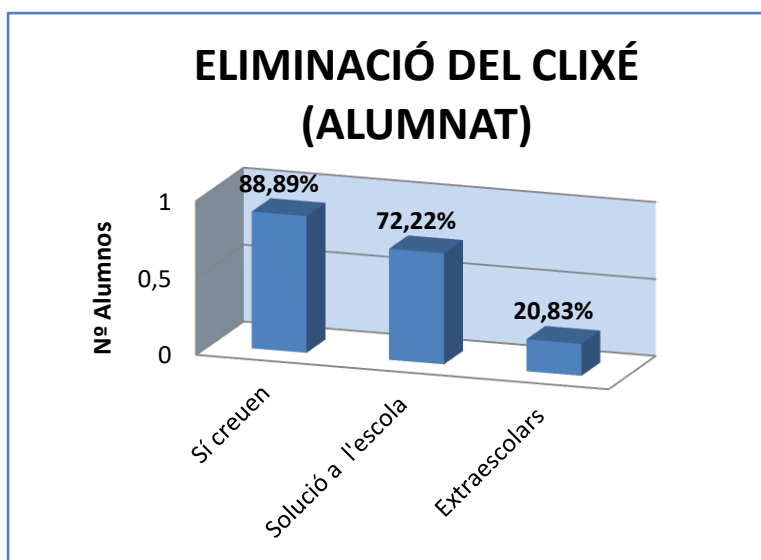
	Sí creu en l'existència	El perceben
TOTAL	9	3
%	100,00%	33,33%

- Ara bé, el 100% dels ballarins-es i/o professors-es de dansa creuen en l'existència d'aquest clixé i han percebut o bé sentit el rebuig per sentir-se atrets per la dansa.

	Sí creu en l'existència	El perceben
TOTAL	8	8
%	100,00%	100,00%

Respecte a les preguntes de si es pot eliminar el clixé, i del paper de l'escola en eliminar-ho, els resultats en les diferents escoles i els diferents ballarins-nes són:

- A l'escola X, un 86,36% dels alumnes creuen que es pot eliminar i un 68,18% creuen que podria solucionar-se des de l'escola, mentre que un 27,27% creuen que aquesta matèria hauria de treballar-se només en extraescolars.

- A l'escola Y, un 88% dels alumnes creuen que es pot eliminar i un 68% creuen que podria solucionar-se des de l'escola, mentre que un 20% creuen que aquesta matèria hauria de treballar-se només en extraescolars.

- A l'escola Z, un 92% dels alumnes creuen que es pot eliminar i un 80% creuen que podria solucionar-se des de l'escola, mentre que un 16% creuen que aquesta matèria hauria de treballar-se només en extraescolars.

	Sí creuen	Solució a l'escola	Extraescolars
TOTAL	64	52	15
%	88,89%	72,22%	20,83%

- Tots els professors-es enquestats responen aquestes preguntes de la mateixa manera, creient en que és possible eliminar aquest clíxé, considerant que la solució està a l'escola i que no és una matèria només d'extraescolars.

	Sí creuen	Solució a l'escola	Extraescolars
TOTAL	9	9	0
%	100,00%	100,00%	0,00%

- D'altra banda, el 100% dels ballarins-nes creuen que aquest clíxé podria ser eliminat, resodren-ho des de l'educació, i de la mateixa manera cap creu que sigui una matèria només per extraescolars.

	Sí creuen	Solució a l'escola	Extraescolars
TOTAL	8	8	0
%	100,00%	100,00%	0,00%

Pel que fa a la formació del professorat i la motivació que transmeten en aquesta matèria, he optingut els següents resultats:

- A l'escola X, un 68,18% creu que el professorat està preparat per donar aquesta matèria, i un 54,55% consideren que els motiven prou.
- A l'escola Y, un 52% creu que el professorat està preparat per donar aquesta matèria, i un 40% consideren que els motiven prou.
- A l'escola Z, un 68% creu que el professorat està preparat per donar aquesta matèria, i un 72% consideren que els motiven prou.

	Preparat	Motivació
TOTAL	45	40
%	62,50%	55,56%

- Fent la mitjana de la totalitat dels professors un 55,56% considera estar preparat per treballar aquesta matèria amb l'alumnat. Un 44,44% considera que els han preparat a la universitat per a treballar la dansa, mentre que un 88,89% a necessitat autoformar-se.

	Preparat	Des de la universitat	Autoformació
TOTAL	5	4	8
%	55,56%	44,44%	88,89%

- A si mateix, un 87,50% dels ballarins-nes creu que el professorat de les escoles no està preparat per treballar l'expressió corporal i la dansa a l'aula.

	Preparat	No preparat
TOTAL	1	7
%	12,50%	87,50%

Quant a la importància de l'expressió corporal, el desenvolupament de la mateixa en els homes i la importància en comparació amb la resta de matèries, de si es treballa de manera igualitària, els resultats obtinguts són els següents:

- A l'escola X, consideren que és una matèria important un 72,73%, només el 27,27% dels alumnes consideren que els homes tenen menys desenvolupada l'expressió corporal que les dones, i solament un 54,55% creuen que es treballa amb la mateixa importància que la resta de matèries.
- A l'escola Y, consideren que és una matèria important un 48%, només el 32% dels alumnes consideren que els homes tenen menys desenvolupada l'expressió corporal que les dones, i solament un 40% creuen que es treballa amb la mateixa importància que la resta de matèries.
- A l'escola Z, consideren que és una matèria important un 72%, el 68% dels alumnes consideren que els homes tenen menys desenvolupada l'expressió corporal que les dones, i un 60% creuen que es treballa amb la mateixa importància que la resta de matèries.

	Important	Homes menys	Igualtat (matèries)
TOTAL	46	31	37
%	63,89%	43,06%	51,39%

- Al que fa el resultat del professorat, el 77,78% considera que l'expressio corporal al costat de la dansa és una matèria important, un 55,56% està d'acord en que l'expressió corporal dels homes està menys desenvolupada que la de les dones, mentre que un 22,22% opina que se li dóna la mateixa importància que a la resta de matèries.

	Important	Homes menys	Igualtat (matèries)
TOTAL	7	5	2
%	77,78%	55,56%	22,22%

- Quant als bailanes-es, el 100% considera la importància d'aquesta matèria a les aules, mentre que un 62,50% afirma que els homes tenen les expressió corporal menys desenvolupa que les dones i només un 12,50% creu que es treballa amb la mateixa importància que la resta de matèries.

	Important	Homes menys	Igualtat (matèries)
TOTAL	8	5	1
%	100,00%	62,50%	12,50%

8. Conclusió

A l'escola de les zones més desfavorides la consciència respecte a l'existència del clixé social que condiciona els homes davant la dansa és inferior a la consciència de col·legis situats en zones més afavorides, però la gran majoria dels alumnes que han confirmat l'existència d'aquest clixé són els mateixos que l'han percebut i sentit en les seves vides. Això vol dir que la consciència en aquestes escoles només està en els xiquets i xiquetes als quals els ha afectat. En canvi a les escoles més afavorides hi ha més consciència sobre aquest clixé però pocs són els que pateixen algun tipus de rebuig social.

Per contra, el professorat de totes les escoles enquestades afirmen l'existència d'aquest clixé, encara que només a les escoles més desfavorides han percebut algun tipus de rebuig.

I ara bé, passem als ballarins i ballarines. Tots creuen en l'existència d'aquest clixé i tots han sentit l'exclusió, tant els ballarins com les ballarines, ja siga a ells mateixos, com a companys seus, alumnes, inclòs pares i mares. Algunes de les anècdotes que els ballarins m'expliquen en les enquestes, han estat prou rellevants per corroborar situacions en què els alumnes han patit el rebuig social, com per exemple el cas d'un xiquet que tenia ganes de ballar i els pares ho desaprovaven, fins i tot coartaven la llibertat que el xiquet en triés el ball com una activitat extraescolar, la raó amb la qual justificaven això, és perquè consideraven que ballar és una activitat pròpia de xiques i per por que jutgin al seu fill d'homosexual.

Aquesta és la idea errònia que existeix encara al s. XXI en moltes persones, si no és l'estigma per la condició homosexual, ho és per la feminitat.

Partint de les condicions sexuals dels ballarins enquestats, hem de dir que només un és homosexual, el qual opina fermament que aquest estereotip en la dansa afecta greument sobre tot als homes heterosexuales, a aquells homes que tenen un gran ego de masculinitat.

Aquest ego de masculinitat pot ser un sentiment o un paper adquirit per herència, la qual estableix unes pautes de comportament segons el nostre gènere, com els trets de personalitat, esperant que les dones siguin passives i submises, mentre que els homes siguin segurs de si mateixos i agressius. Això ens el trobem en el comportament domèstic, llocs de treball "apropiat en funció al gènere", fins i tot en l'aparença física.

Aquests rols han estat atribuïts per herència cultural, però és cert que les cultures evolucionen de la mateixa manera que ho fem o hem de fer l'ésser humà, i els rols que existien al s. XVI-XVII s'estan extingint gràcies a la filontràpia, aquesta consciència de gènere que ja hem esmentat abans, la qual ens ha fet i ens fa lluitar a la humanitat per la igualtat de gènere.

Per tant podríem dir que aquest ego de masculinitat que fa creure a l'home impropri davant la dansa és un concepte antic, poc modern al segle en què vivim. Encara que com podem comprovar, aquest concepte obsolet segueix present.

Aquesta és la raó per la qual hem de buscar una solució per eliminar aquest clixé des de l'educació, implantant uns valors de coeducació que manquen en moltes famílies, sobretot en les famílies amb pocs recursos.

Tenint en compte que els extraescolars només són un suport per a fomentar aquesta activitat i treure-li més partit, ja que no tot el món s'ho pot permetre, és l'escola la que ha de donar el primer pas, ensenyant de manera igualitària la dansa treballant amb això l'expressió corporal en ambdós sexes, d'aquesta manera evitarem que els homes es cohibeixen a triar la dansa per considerar-se una activitat femenina.

Com hem estat veient en els antecedents d'aquest clixé, Martin i Cols (2009) ens diuen que no va ser fins als anys '60 que les dones van participar en els Jocs Olímpics en qualsevol especialitat, tot i això des de l'altra perspectiva encara hi ha molta carència, ja que són pocs homes els que s'animen a practicar activitats que han estat considerades pròpiament de les dones, un bon exemple que ens confirma aquest endarreriment, és que no ha estat fins al 2005 que la Reial Federació Espanyola va permetre als homes competir en gimnàstica rítmica a nivell nacional.

Els canvis que s'estan realitzant, són molt resents i s'estan implantant molt a poc a poc, igual que la consciència ciutadana, crear-la no és tasca senzilla, però si necessària.

Algunes de les conseqüències a causa d'aquest clixé social és la carència d'expressió corporal en els homes, la falta de pràctica des de la infància, provoca que l'expressió corporal a l'edat adulta sigui més difícil de desenvolupar.

Com hem dit anteriorment els homes s'han decantat sempre per activitats esportives considerades des de temps enrere pròpies masculines, com el futbol, bàsquet, judo ... deixant de banda activitats que fomenten l'expressió corporal, com la dansa, la gimnàstica rítmica, artística, natació sincronitzada..., això provoca que els homes tinguin més carències a l'hora de treballar l'expressió corporal. Quan diem això, no volem dir que no hagen homes que tinguin desenvolupada l'expressió corporal, perquè seria un error, evidentment hi ha homes que malgrat aquests condicionaments, han pogut realitzar activitats en què desenvolupen l'expressió corporal de la mateixa manera que ho han fet moltes dones.

El problema d'açò és que aquest nombre de xics és minoritari, que és on entra el problema en qüestió.

Avui en dia aquesta escassetat, per l'experiència dels ballarins-es enquestats i incloent la meua pròpia experiència com a ballarina i professora de ball, va disminuint en els xiquets, sent que cada vegada són més en activitats de dansa, perquè cada vegada hi ha més consciència de gènere, però no igualen al nombre de xiquetes en aquestes activitats.

A les classes de dansa per a adults és més visible, perquè sempre trobarem de la mateixa manera més homes que dones, i d'aquests pocs homes pocs hi han que hagen ballat des de o en la infància, de manera que l'expressió corporal en ells és escassa.

En les enquestes hem pogut preguntar als ballarins- nes l'edat a la que van començar a ballar, i totes les dones van exposar que van començar a ballar en educació infantil entre els 2 i els 5 anys, menys una que fins als 8 anys no va començar a ballar, per falta d'extraescolars en la seva època, tenint en compte que no es podia permetre econòmicament estar en una escola de dansa privada. Per contra, els homes enquestats van exposar que no van començar fins acabar l'educació secundària, a partir dels 20 anys d'edat.

Amb això vam mostrar que els homes comencen més tard a ballar que les dones, per tant tenint aquesta dada a les enquestes hem decidit buscar a la base de dades de recursos musicals i Dansa en l'anuari d'estadística cultural de l'últim any realitzat (2015), del Ministeri d'Educació, Cultura i Esport, elaborada per la Subdirecció General d'Estadístiques i estudis de la secretària general tècnica del ministeri, aquestes dades es reben i recullen permanentment a través de múltiples mitjans com associacions, federacions, fundacions, mitjans de comunicació ....

En aquesta base de dades hem pogut comprovar el nombre d'alumnes matriculats en ensenyaments artístics de règim especial (ensenyaments no universitaris) sent 394.305 alumnes, en la major part dels casos el 83,7% corresponen amb ensenyaments de música , un 8,8% amb ensenyaments en dansa, mentre que un 6,9% corresponen a ensenyaments d'arts plàstiques i disseny i un 0,6% en art dramàtic.

Dins de la dansa el 90,1% són dones mentre que només el 9,9% són homes, aquesta dada és força important per demostrar el baix nombre d'alumnat masculí en la dansa i corroborar la fi de la investigació.

Una altra dada també rellevant és el percentatge de persones en aquest tipus d'activitat en diversos períodes segons nivell d'estudis, el 4,5% realitzen aquesta activitat abans de la primera

etapa d'educació secundària, el 7,3% a la segona etapa d'educació secundària i el 11,7% durant l'educació superior o equivalents.

Tenint en compte que en la infància solem realitzar activitats escollides pels pares / mares / tutores-es i que amb el pas dels anys ens vam decantar per activitats de la nostra pròpia elecció, deduïm que si el nombre d'alumnes-as matriculats en etapes més avançades és elevat al nombre d'alumnes-as matriculats en edats més primerenques, això és perquè els pares / mares / tutors-es no trien aquest tipus d'activitats per als seus fills-es a la infantesa, mentre que ells mateixos-es si les trien passada certa edat; si ha això li afegim les xifres anteriors, 90,1% aquest alumnat són dones, podríem dir que la gran majoria d'alumnat que realitzen aquesta activitat abans de la primera etapa d'educació secundària també ho és.

Pel que potser el problema recaigui en aquesta etapa de l'educació, on s'ha de fomentar l'educació igualitària integrant als pares / mares o / i tutors-es per no educar amb uns valors paral·lels que mai coincideixen, sinó de forma integral i conjunta, perquè com hem pogut comprovar en les enquestes realitzades, l'entorn del xiquet-a és un factor clau per resoldre aquest clixé.

En algunes enquestes el professorat de les diferents escoles m'ha respost a les dues primers preguntes sobre l'existència d'aquest clixé i de quina és la raó, dient que la nostra societat és encara, en molts sentits, conservadora, amb fortes i ben arrelats trets sexistes, on els clixés de diferenciació de rols per sexes són completament acceptats i gairebé inapreciables atès que molt pocs som els que ens ho plantejem.

Potser aquí està la solució, per la qual cosa cal plantejar més, cal fer reflexionar més, crear una consciència de gènere des de la infància, problematitzar la realitat, no donar per bo allò que s'adquireix/ s'hereta sense analitzar prèviament i crear empatia en tots els àmbits .

En definitiva, el professorat sol tindre la preocupació de donar tots els continguts que estan pautats pel currículum escolar, sense preocupar-se del com donar-los, ni dels continguts transversals que trobem dia a dia i que han de estar integrats en el desenvolupament de les competències bàsiques. S'han d'abarcara aspectes cultural, ètics i morals, rellevants en la nostra societat, cal incitar a l'alumnat a reflexionar i interioritzar uns valors bàsics que els han de permetre formar-se com a persones saludables, íntegres i ciutadans sensibilitzats amb el seu entorn, tant natural, personal com social.

Per això és imprescindible transmetre aquests valors des de la infància, d'una manera globalitzada i complementària en qualsevol matèria, sense oblidar un factor dels més importants fer partícips a les famílies.

9. Futures línies d'investigació

- Una investigació en la qual aquest clixé "el ball és per a dones, i si un home balla és homosexual" existent en la nostra cultura occidental es compare a altres cultures, com per exemple la cultura Cubana.
- Una investigació en la qual s'analitzi la posada en pràctica en activitats per a treballar l'expressió corporal i la dansa del professorat de educació física i música.
- Analitzar la manera de treballar l'expressió corporal de manera igualitària en tots dos sexes i realitzar propostes.
- Analitzar la maneres de treballar de forma transversal la igualtat de gènere i la consciència de gènere a les escoles, proposant millores.

10. Bibliografia

- Macias, V. (1999) Estereotipos y deporte femenino. *La influencia del estereotipo en la práctica deportiva de niñas y adolescentes*. Tesis doctoral. Universidad de Granada. 388p.
- Mosquera, M. y Puig, N. (2002) Género y edad en el deporte. En: García Ferrando, M. y Cols. (Comps.) *Sociología del Deporte Madrid*. Alianza Editorial, 114-141pp.
- Martín, M. y Cols. (2009) *Las actividades de expresión corporal y danza en la práctica de actividades físicas de las españolas*. En: I Congreso Internacional de Cultura y Género: La Cultura en el Cuerpo, 11/11/2009 - 13/11/2009, Alicante, España.
- Georges Duby y Michelle Perrot (1993) (2001) *Historia de las mujeres. El sigloXX*, Vol. 5. Madrid: Taurus, p.492.
- Herrera, S. (2000). *Ver la música, escuchar el movimiento*. LEEME (Revista Electrónica Europea de Música en la Educación), 5, 1-4
- Paulson, P. (1993). *New work in dance education*. Arts Education Policy Review, 95 (1), 31-35
- Bourdieu, P.(1991). *El sentido Práctico*. Madrid:Taurus
- Xarez, et al. (1992): *A Dança no 1º ciclo do Ensino Básico* .En Boletín de Educação Física. Nº516, pp.97.
- Vicente, G., Ureña, N. , Gómez, M., & Carrillo, J. (2010). La danza en el ámbito educativo. *Retos. Nuevas tendencias en Educación Física, Deporte y Recreación*, 17, 42-45
- POLIT, Denise, HUNGLER, Bernadette. *Investigación científica en ciencias de la salud*. 4Ed. México, Interamericana, 1994. Pág. 58-64
- Decret 38/2008, de 28 de març, del Consell, pel qual s'establix el currículum del segon cicle de l'Educació Infantil a la Comunitat Valenciana. Publicat al DOCV del 03/04/2008
- Decret 108/2014, de 4 de juliol, del Consell, pel qual establix el currículum i desplega l'ordenació general de l'Educació Primària a la Comunitat Valenciana. Publicat al DOCV del

07/07/2014

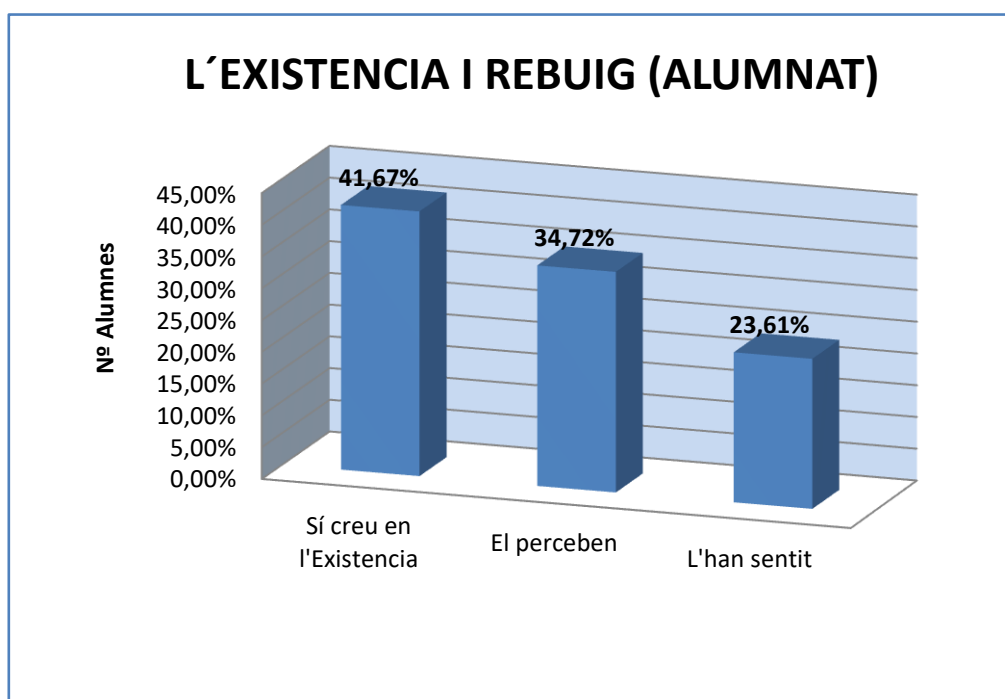
- Arteaga, M., Viciano, V. & Conde, J., (1997). Desarrollo de la expresión corporal. *Tratamiento globalizador de los contenidos de representación*. 1ªEd. Inde.

11. Webgrafía

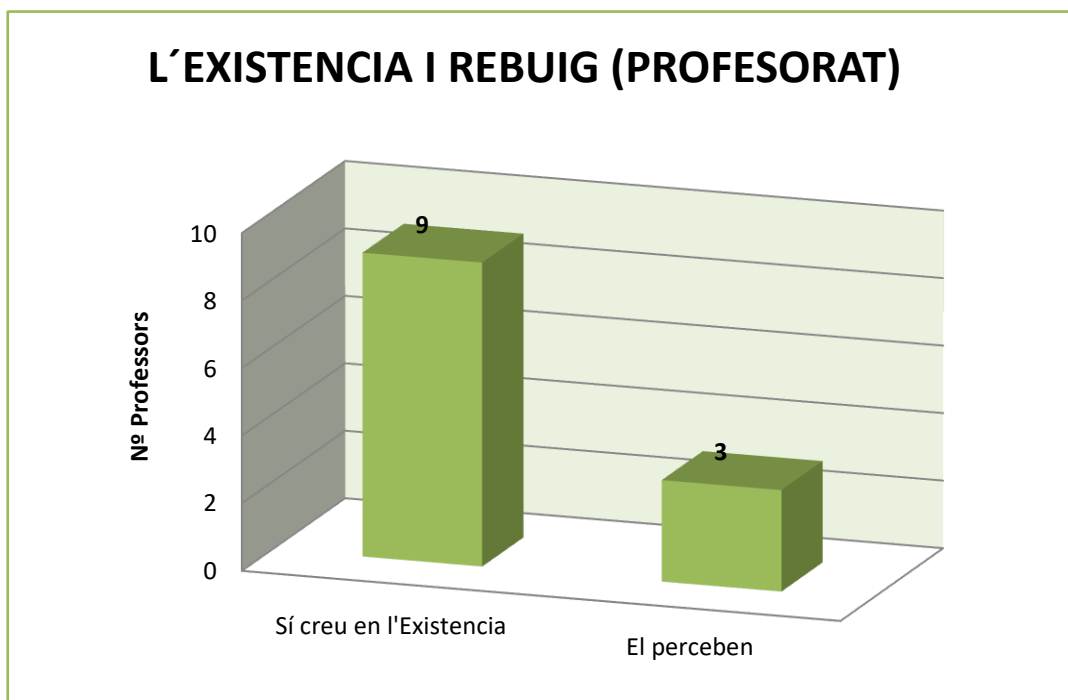
- Guillén, M. "Si la gimnasia rítmica fuese fácil, se llamaría fútbol". *Gimnasia Rítmica Masculina* (Junio 5, 2013). Recuperat el 27 d'Octubre del 2016 de:
<https://miriamguillenorta.wordpress.com/2013/06/05/gimnasia-ritmica-masculina/>
- Base de datos de Recursos Músicales y Danza, del Anuario de estadísticas culturales (2015) por el Ministerio de educación, cultura y deportes. Recuperat el 28 d' Octubre del 2016 de:
<http://www.mecd.gob.es/servicios-al-ciudadano-mecd/estadisticas/cultura/mc/naec/portada.html>

12. Annexos

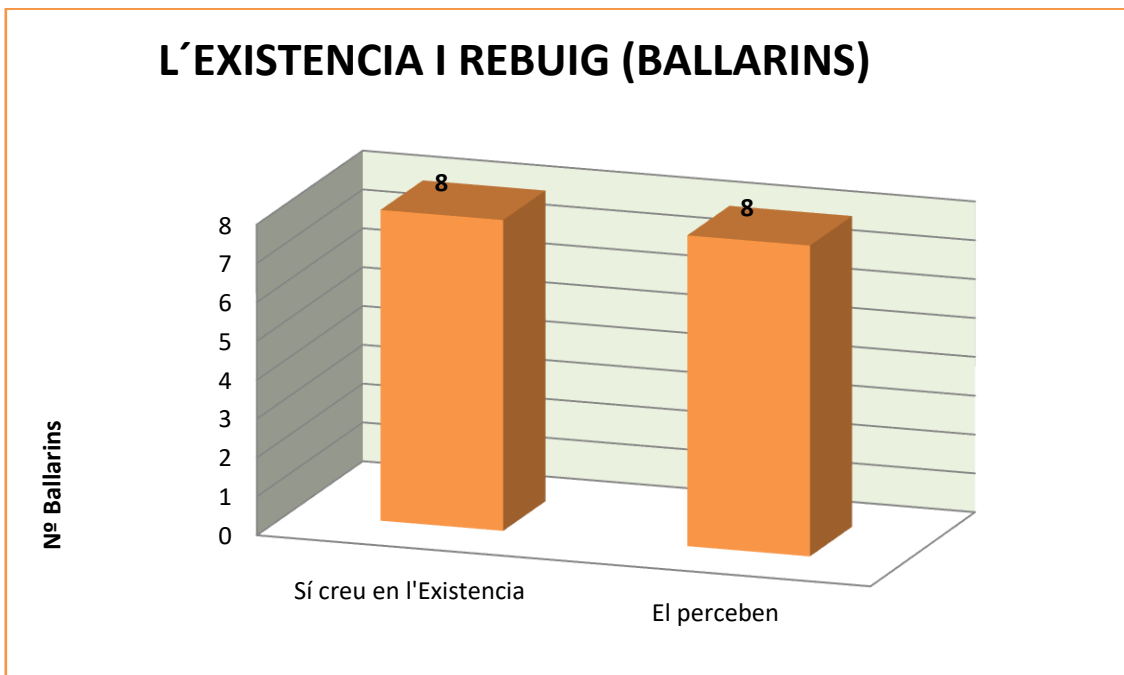
L'EXISTÈNCIA I REBUIG (ALUMNAT)			
X			
	Sí creu en l'Existència	El perceben	L'han sentit
Nº Alumnes	7	6	6
% Alumnes	31,82%	85,71%	100,00%
Y			
	Sí creu en l'Existència	El perceben	L'han sentit
Nº Alumnes	10	8	7
% Alumnes	40,00%	80,00%	87,50%
Z			
	Sí creu en l'Existència	El perceben	L'han sentit
Nº Alumnes	13	11	4
% Alumnes	52,00%	84,62%	36,36%
TOTAL			
	Sí creu en l'Existència	El perceben	L'han sentit
Nº Alumnes	30	25	17
% Alumnes	41,67%	34,72%	23,61%

L'EXISTENCIA I REBUIG (PROFESORAT)		
X		
	Sí creu en l'Existència	El perceben
Nº Professors	3	1
Y		
	Sí creu en l'Existència	El perceben
Nº Professors	3	2
Z		
	Sí creu en l'Existència	El perceben
Nº Professors	3	0
TOTAL	Sí creu en l'Existència	El perceben
	9	3
%	100,00%	33,33%

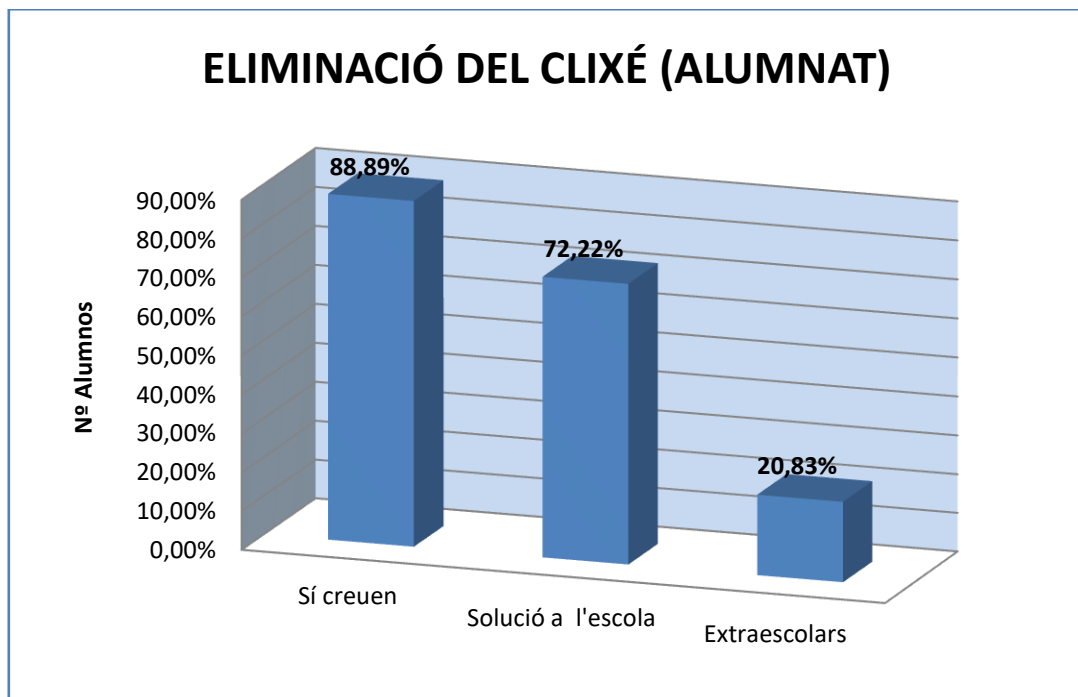

L'EXISTÈNCIA I REBUIG (BALLARINS)		
HOMES		
	Sí creu en l'Existència	El perceben
Nº Ballarins	4	4
DONES		
	Sí creu en l'Existència	El perceben
Nº Ballarins	4	4
TOTAL		
	Sí creu en l'Existència	El perceben
	8	8
%	100,00%	100,00%

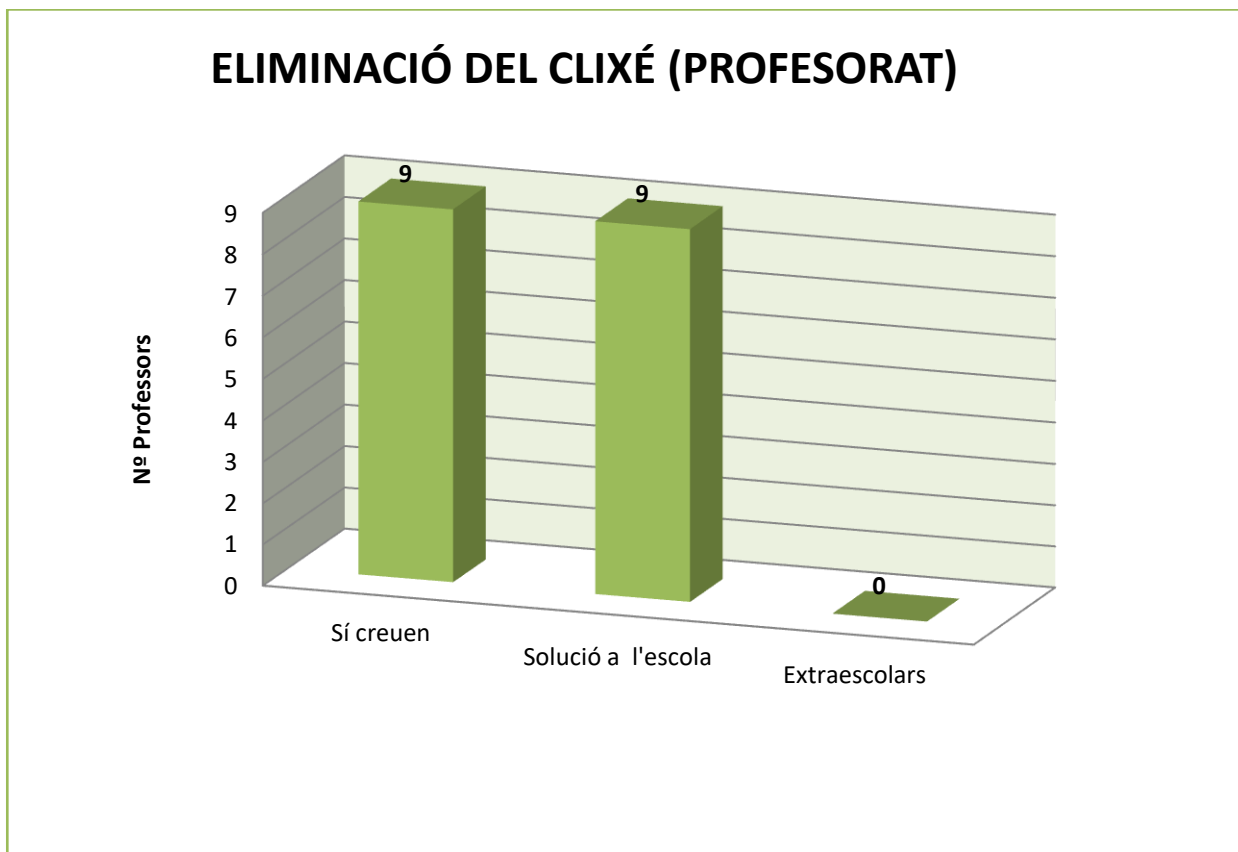

ELIMINACIÓ DEL CLIXÉ (ALUMNAT)			
X			
	Sí creuen	Solució a l'escola	Extraescolars
Nº Alumnes	19	15	6
% Alumnes	86,36%	68,18%	27,27%
Y			
	Sí creuen	Solució a l'escola	Extraescolars
Nº Alumnes	22	17	5
% Alumnes	88,00%	68,00%	20,00%
Z			
	Sí creuen	Solució a l'escola	Extraescolars
Nº Alumnes	23	20	4
% Alumnes	92,00%	80,00%	16,00%
TOTAL			
	Sí creuen	Solució a l'escola	Extraescolars
Nº Alumnes	64	52	15
% Alumnes	88,89%	72,22%	20,83%

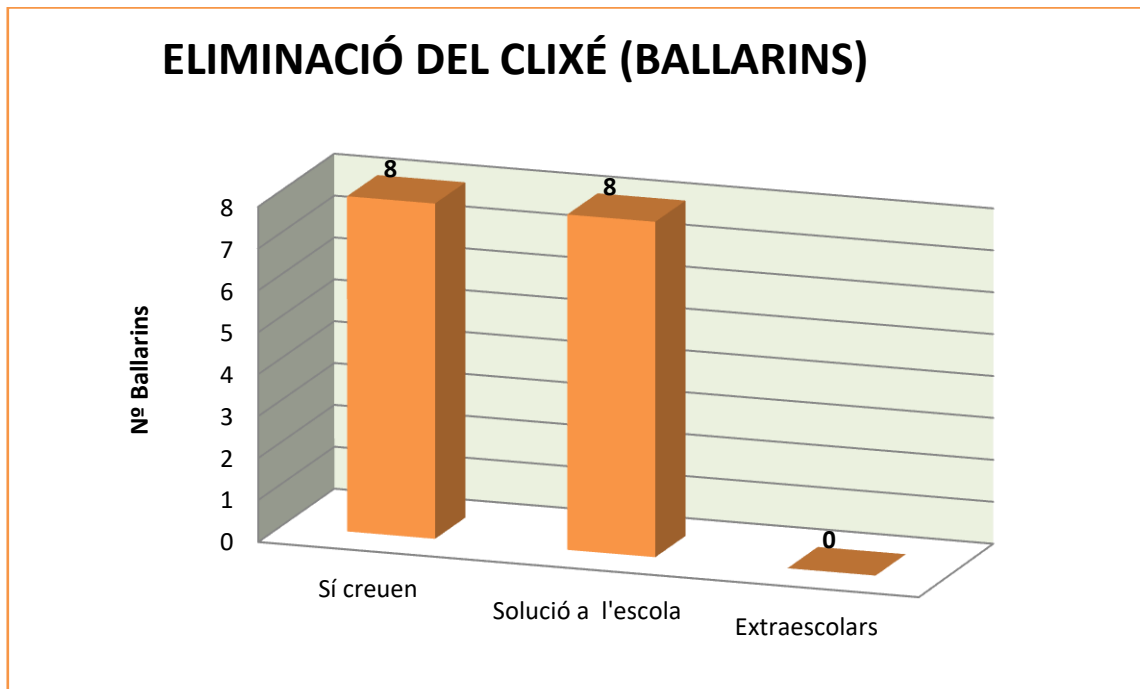

ELIMINACIÓ DEL CLIXÉ (PROFESORAT)			
X			
	Sí creuen	Solució a l'escola	Extraescolars
Nº Professors	3	3	0
Y			
	Sí creuen	Solució a l'escola	Extraescolars
Nº Professors	3	3	0
Z			
	Sí creuen	Solució a l'escola	Extraescolars
Nº Professors	3	3	0
TOTAL	9	9	0

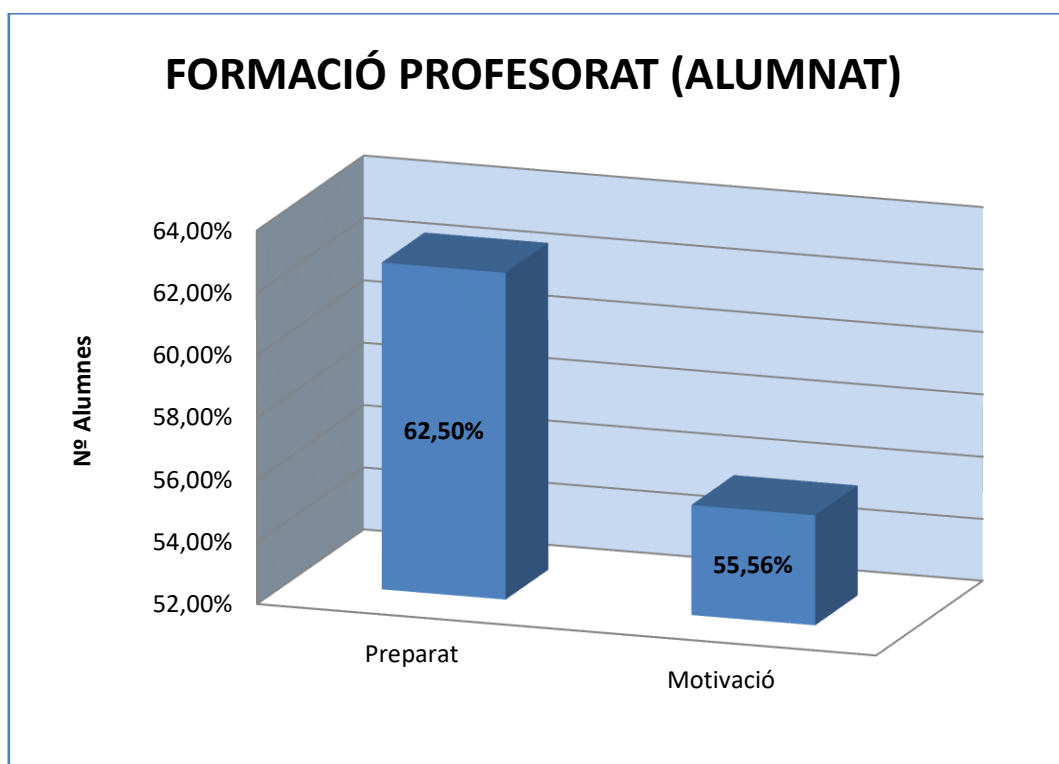

ELIMINACIÓ DEL CLIXÉ (BALLARINS)			
HOMES			
	Sí creuen	Solució a l'escola	Extraescolars
Nº Ballarins	4	4	0
DONES			
	Sí creuen	Solució a l'escola	Extraescolars
Nº Ballarins	4	4	0

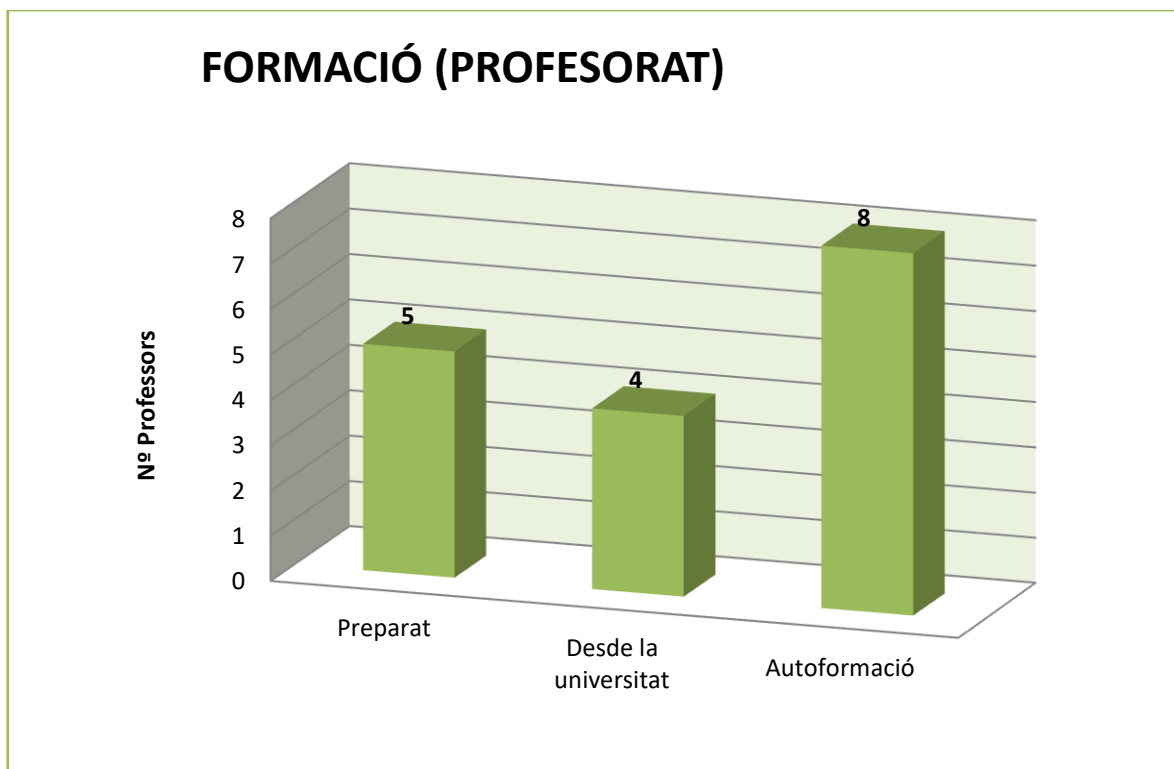
	Sí creuen	Solució a l'escola	Extraescolars
TOTAL	8	8	0
%	100,00%	100,00%	0,00%

FORMACIÓ PROFESORAT (ALUMNAT)		
X		
	Preparat	Motivació
Nº Alumnes	15	12
% Alumnes	68,18%	54,55%
Y		
	Preparat	Motivació
Nº Alumnes	13	10
% Alumnes	52,00%	40,00%
Z		
	Preparat	Motivació
Nº Alumnes	17	18
% Alumnes	68,00%	72,00%
SI		
	Preparat	Motivació
Nº Alumnes	45	40
% Alumnes	62,50%	55,56%

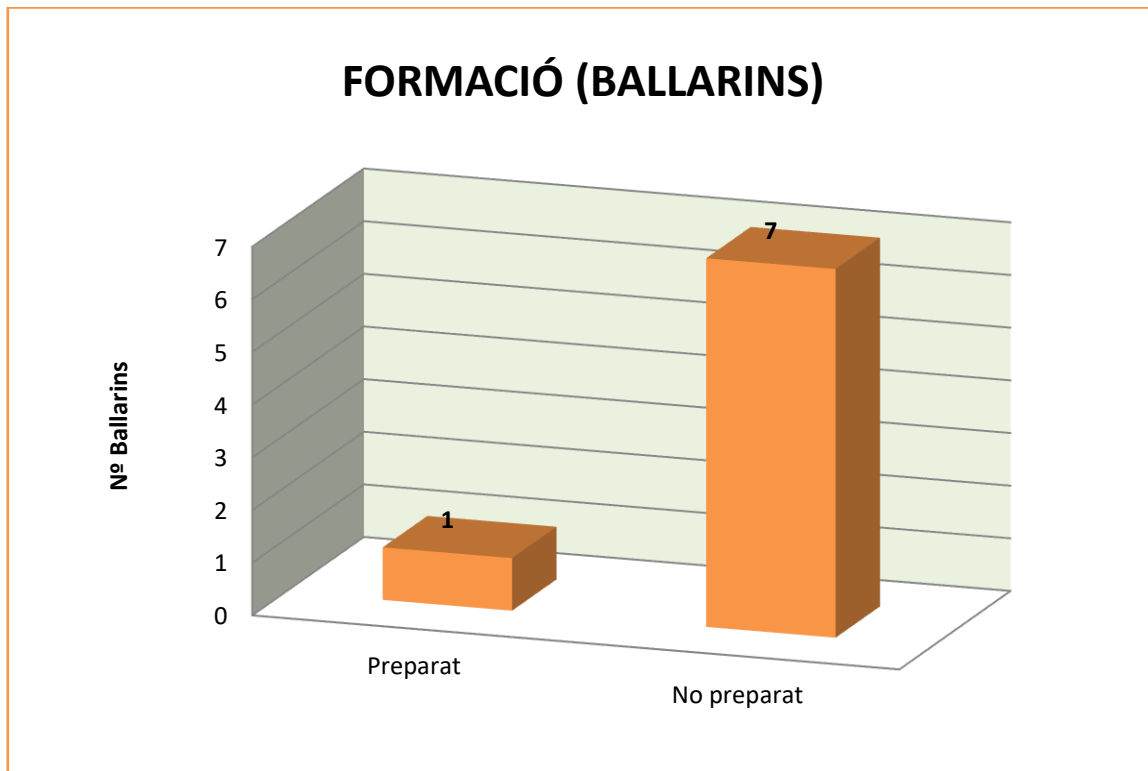

FORMACIÓ (PROFESORAT)			
X			
	Preparat	Des de la universitat	Autoformació
Nº Professors	1	1	3
Y			
	Preparat	Des de la universitat	Autoformació
Nº Professors	2	2	2
Z			
	Preparat	Des de la universitat	Autoformació
Nº Professors	2	1	3
TOTAL	5	4	8
%	55,56%	44,44%	88,89%

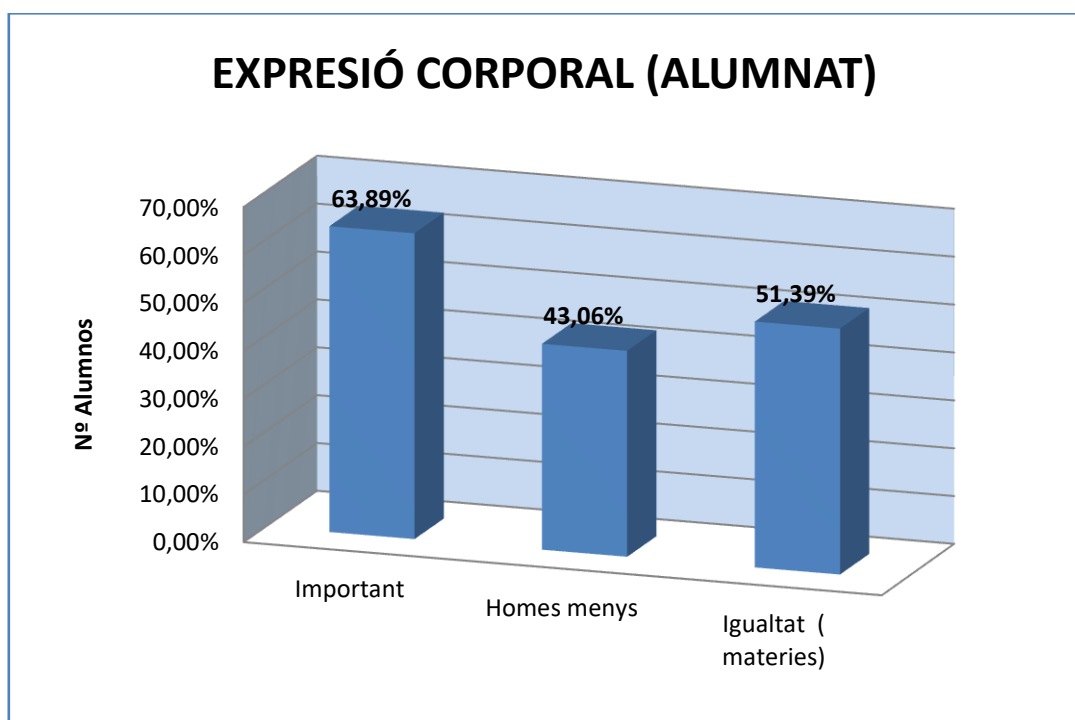

FORMACIÓ (BALLARINS)		
HOMES		
	Preparat	No preparat
Nº Ballarins	0	4
DONES		
	Preparat	No preparat
Nº Ballarins	1	3

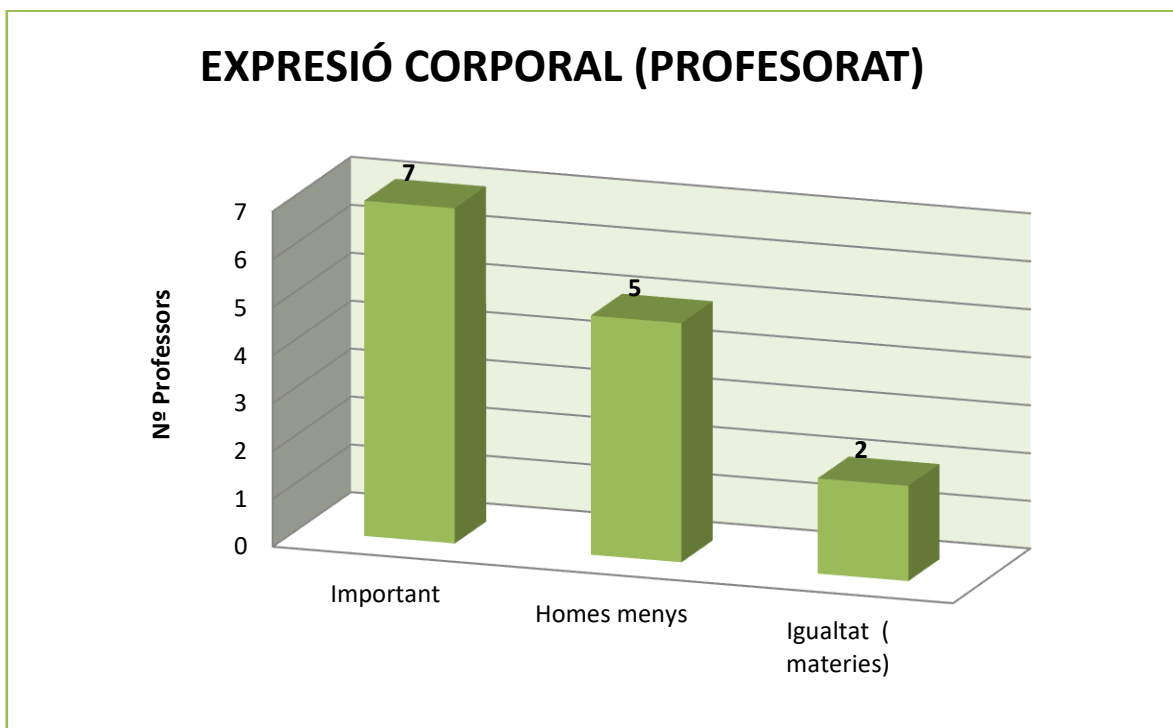
	Preparat	No preparat
TOTAL	1	7
%	12,50%	87,50%

EXPRESIÓ CORPORAL (ALUMNAT)			
X			
	Important	Homes menys	Igualtat (matèries)
Nº Alumnes	16	6	12
% Alumnes	72,73%	27,27%	54,55%
Y			
	Important	Homes menys	Igualtat (matèries)
Nº Alumnes	12	8	10
% Alumnes	48,00%	32,00%	40,00%
Z			
	Important	Homes menys	Igualtat (matèries)
Nº Alumnes	18	17	15
% Alumnes	72,00%	68,00%	60,00%
TOTAL			
	Important	Homes menys	Igualtat (matèries)
Nº Alumnes	46	31	37
% Alumnes	63,89%	43,06%	51,39%

EXPRESIÓ CORPORAL (PROFESORAT)			
X			
	Important	Homes menys	Igualtat (matèries)
Nº Professors	2	2	1
Y			
	Important	Homes menys	Igualtat (matèries)
Nº Professors	2	1	0
Z			
	Important	Homes menys	Igualtat (matèries)
Nº Professors	3	2	1
TOTAL			
	7	5	2
%			
	77,78%	55,56%	22,22%

EXPRESIÓ CORPORAL (BALLARINS)			
HOMES			
	Important	Homes menys	Igualtat (matèries)
Nº Ballarins	4	3	1
DONES			
	Important	Homes menys	Igualtat (matèries)
Nº Ballarins	4	2	0

	Important	Homes menys	Igualtat (matèries)
TOTAL	8	5	1
%	100,00%	62,50%	12,50%

